

УДК 097+Ф.Вовк

DOI: 10.30840/2413-7065.3(76).2020.212038

БІБЛІОТЕКИ Ф. ВОВКА ТА МУЗЕЮ (КАБІНЕТУ) АНТРОПОЛОГІЇ ТА ЕТНОЛОГІЇ ІМ. Ф. ВОВКА ПРИ ВУАН

Тамара КУЦАЄВА

orcid.org/0000-0002-6092-768X

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу української філології НДІУ

Лариса ДІДОРА

orcid.org/0000-0003-2499-8664

провідний бібліотекар відділу науково-видавничої діяльності

Національного музею історії України

Анотація. У статті визначено актуальність продовження дослідження книжкового зібрання Ф. Вовка та бібліотек наукових інституцій, названих його ім'ям і відомих під узагальненою назвою Музей (Кабінет) антропології та етнології ім. Ф. Вовка при ВУАН. Окреслено коло проблем дослідження: бібліографічне та книгознавче вивчення рідкісних і цінних книг трьох (під)колекцій з колекції «Книжкові пам'ятки з екслібрисами, маргіналіями та інскриптами з ім'ям Ф. К. Вовка» бібліотечного фонду Національного музею історії України (далі – НМІУ-бф); характеристика тематики, хронології, мови та інших особливостей видань з увагою на окремі публікації залежно від ролі їх змісту або автора/ки в українознавчих студіях. Обгрунтовано те, що вивчена колекція (171 од.) є однією з найбільших у НМІУ-бф і містить також фрагменти бібліотек відомих вчених. Подано інформацію про причини надходження фрагмента бібліотеки Музею (Кабінету) в НМІУ в 1936 р., його подальшу долю, поступове віднайдення співробітниками НМІУ в 2010-х роках, введення в науковий обіг і музейну комунікацію. На основі порівняння НМІУ-бф із колекцією Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського зроблено обгрунтовані припущення про ненауковий розподіл бібліотеки Музею (Кабінету). Проведено аналіз об'єкта дослідження як джерелознавчої бази з етнології, етнографії, краєзнавства, народознавства та українознавства. Зроблено нариси до біографій авторів публікацій на основі інформації екслібрисів, інскриптів і маргіналій. Визначено репрезентативність (під)колекцій порівняно з оригінальним складом. Окреслено перспективи теми у контексті того, що книгознавці, історики та українознавці продовжують місію створення «Пам'яткового відділу проф. Хв. Вовка», започатковану в 1920-х роках його сподвижниками та брутально перервану репресіями.

Ключові слова: Алешио Олександр; Вовк Федір; Гурін Дмитро; Данківська Раїса; екслібрис; інскрипт; маргінальний напис; Мартинович Порфирій; Сластіон Опанас; українознавство.

F. VOVK'S LIBRARY AND THE LIBRARY OF THE MUSEUM (CABINET) OF ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY NAMED AFTER F. VOVK

Tamara KUTSAIEVA

Candidate of Historical Sciences, senior research fellow of the Ukrainian Philology Department of RIUS

Larysa DIDORA

lead librarian of the Scientific Publishing Department of the National Museum of Ukrainian History

© Куцаєва Т., Дідора Л.

Annotation. *The research is dedicated to F. Vovk's book collection and the Library of the Museum (Cabinet) of Anthropology and Ethnology Named after F. Vovk. The list of problems that help to implement the research objective consists of bibliographic description of rare books from the "Rare books collection with F. Vovk's name on bookplates, inscriptions, and marginalia" in the Library Fund of the National Museum of Ukrainian History (the object of the study), and its three (sub)collections (subjects of the study); characteristics of the content, chronology, language, and topics of publications with focus on certain copies depending on the role of their content or authors in Ukrainian studies. The author substantiates that the studied collection (171 units) constitutes one of the largest rare books collections in the Library Fund of the National Museum of Ukrainian History and contains fragments of libraries of many prominent scholars. The research provides reasons for the receipt of the fragment of the library of the former Museum (Cabinet) to the National Museum of Ukrainian History in 1936; its future; final discovery by the museum experts in the 2010s and introduction into scientific circulation, as well as into museum communication. Reasonable assumptions about the non-scholarly division of the library of the former Museum (Cabinet) are made, relying on the comparison of the Library Fund of the National Museum of Ukrainian History and the book collection of Vernadsky National Library of Ukraine. The object of this research is analyzed as the source for ethnology, ethnography, local, and Ukrainian studies. The information from bookplates, inscriptions, and marginalia forms the base for the outlines of the biographies of the authors of publications. Representativeness of the studied (sub)collections is determined in comparison with their original content according to the archival sources. Research prospects are set in the context of the mission of bibliographers, historians, and experts in Ukrainian Studies to develop "Professor F. Vovk's Memory Department", initiated in the 1920s by his associates and brutally interrupted by the Great Terror.*

Key words: *Olexander Alesho; Fedir Vovk; Dmytro Hurin; Raisa Dankivska; bookplate; inscription; marginalia; Porfyrii Martynovych; Opanas Slastion; Ukrainian studies.*

До 102-х роковин від дня смерті одного з фундаторів українознавства, антрополога, археолога, етнографа та педагога Федора Кіндратовича Вовка

Проблема статті полягає в актуальності комплексного введення в науковий обіг книжкових пам'яток особистої бібліотеки Ф. Вовка, а також бібліотеки Музею (з 1922 р. – Кабінету) антропології та етнології ім. Ф. Вовка при ВУАН, заснованого 29.03.1921 р., які були віднайдені в бібліотечному фонді Національного музею історії України (далі – НМІУ-бф). Ступінь опрацювання складу фрагментів бібліотек в НМІУ-бф, які пропонуємо іменувати (під)колекціями, незначна. Це визначає наукову новизну статті. В інших публікаціях хоча започатковано вивчення предмета(тів) дослідження, але в іншому контексті [8; 16]. Серед завдань дослідження ставимо: бібліографічну

та книгознавчу реконструкції комплексу книг з їх розмежуванням відповідно до власника; характеристику тематики, хронології, географії та мови видань; представлення колекції «Книжкові пам'ятки з екслібрисами, маргіналіями та інскриптами з ім'ям Ф. Вовка» як джерелознавчої бази з етнології, етнографії, краєзнавства, народознавства та українознавства.

Індикатором належності книг до теми є наявність таких специфічних мікроджерел історичної та книгознавчої інформації, як екслібриси різних типів Ф. Вовка та інших власників, маргіналії, авторські та дарчі інскрипти. Адже склад бібліотеки Ф. Вовка зазнав впливу не тільки залежно

від читацьких смаків власника, а й «ззовні». Діяльність вченого вплинула на становлення широкого кола його наукових і дружніх зв'язків з інтелектуалами. Це мало прояв у читацькій культурі – взаємному даруванні авторських екземплярів досліджень і тематичної літератури з підписами, побажаннями. Повага наукової спільноти до інституції, заснованої на честь вченого, сприяла тому, що бібліотека Музею (Кабінету) отримала подарункову літературу, а то й цілі приватні бібліотеки. Інскрипти, або «присвяти», посприяли тому, що книги отримали «пам'яткове значення» [14, с. 71, 74].

У спробі реконструювати наукові та товариські взаємини вчених порівняємо перелік імен 32 авторів інскриптів для Ф. Вовка на 406 книжках, що склав незмінний бібліотекар Музею (Кабінету) Євген Дзбановський у 1920-х роках [31, с. 306–307], із складеним нами переліком з 10 інскриптів в НМІУ-бф. Присвяти Ф. Вовк отримав від геолога Петра Армашевського, історика Дмитра Багалія, філолога та історика Бориса Богаєвського, думознавця Дмитра Гуріна, етнографа та українознавця Олександра Русова, археолога та етнографа Василя Ляскоронського, авторитетного фольклориста Порфирія Мартиновича, історика літератури та фольклориста Петра Шеффера, художника-етнографа та мистецтвознавця Опанаса Сластіона та мистецтвознавця Костя Широцького. Бачимо, що хоча в цьому контексті (під)колекція НМІУ-бф «Приватна бібліотека Ф. Вовка» зберегла свою репрезентативність менше ніж на третину та не зберігає жодного іншомовного інскрипту, але містить багато цікавого.

Складно говорити про те, чи обмін авторськими примірниками з інскриптами відбувався за ритуалом, як-то

вручення, надсилання поштою у супроводі листа впродовж певного періоду після публікації або надсилання «при нагоді». Однак зміст інскриптів відкриває моменти дружніх відносин вчених, розкиданих політичними та соціальними умовами не тільки по Україні, а й по всій Європі. Публікація Дмитра Гуріна «Украинские думы о турецкой неволе», видана в м. Буа-де-Коломб (Франція) в 1890 р., є майже невідомим сучасним фахівцям непересічним зразком досліджень українського історичного фольклору, зарубіжної україніки та бібліографічною рідкістю. Адже опублікована інформація про Д. Гуріна, можливо, дослідника-аматора та сам твір відсутні у бібліотечних каталогах та історіографії студій думознавства [23]. Про актуальність дослідження для читачів свого часу та, можливо, нове місце проживання автора свідчить те, що «Думи» перевидали в 1899 р. в Женеві. А з авторського інскрипту «Дорогому та старому (в усіх відношеннях) Федору Кіндратовичу Волкову. Буа-де-Коломб. 19 жовтня цього року. Д. Гурін» (переклад з російської. – Авт.) можна дізнатися про близькі товариські відносини, ймовірно, зустріч під час еміграції. У свою чергу статистико-економічне та краєзнавче дослідження «Очерки промыслов и ремесел Полтавской губернии» (Лисенко С., 1900 р.) подарував вченому О. Русов. О. Сластіон збагатив бібліотеку прижиттєвим виданням праці свого товариша по навчанню П. Мартиновича. В статті-рецензії до книги він зазначив, що той «при неймовірному вмінні та здатності розговорити всякого діда або бабу, розв'язати язика їм, часто знаходить великий з наукової точки зору матеріал» (переклад з російської. – Авт.), який і склав опублікований

«том етнографічних записів». Книга не містить титульного аркуша, атрибуція її назви на часі. Можна стверджувати, що це «Українські записи Порфирія Мартиновича» (Київ, 1906 р.), видані російською та проілюстровані графікою художника: «Киево-Печерський монастир», «Кирилівська церква» тощо.

Пропонуємо інскрипти на 14 примірниках наукової літератури, подарованої Музею (Кабінету) від народознавця Олександра Алешо, етнографіні та фольклористки Раїси Данковської (Данківської), етнографа та графіка Гната Колцуняка, збирача української старовини Гната Львовича, агронома Миколи Крюкова, геолога та художника-карикатуриста Володимира Різніченка, археолога та історика права Дмитра Самоквасова. Особливими індикаторами дарування інституції авторських примірників є маргіналії, зроблені Є. Дзбановським, які інші дослідники не виокремлюють. Це, наприклад, «Дар [геолога, географа] П[авла]. А[поллоновича]. Тутковського. 10.11.1922» (3 од.) або «Передано до бібліотеки Кабінету... В. Караваєв. 15.12.1924» (2 од.). Вірогідно, відповідно до екслібриса-штемпеля, Володимир Караваєв – це перший декан медичного факультету Київського університету, який передав книги з історії подорожей Азією та на Схід з власної бібліотеки як більш тематичні для Кабінету. А судячи з проставлених підряд на книгах інвентарних номерів, втраченими для НМПУ-бф є ще дві книги, передані професором і включені в бібліотеку під №№ 2791, 2794. Для визначення репрезентативності нашого переліку звернемось до опублікованих джерел, що «бібліотека і надалі продовжує поповнюватися книжками, хоча частіше це лише випадкові видання. За підсумками 1924 р.

до бібліотеки надійшло 220 назв в 286 т. ... до неї вступали і невеличкі підібрані колекції книжок (від В. Караваєва... від акад. [Д.] Багалія; від В. Козловської; із збірки української старовини Г. Львовича... з бібл. пок. М. Опоки... і окремі книжки (від С.-госп. наук. комітету; Інституту наукової мови; акад. М. Птухи; проф. С. Таранушенка; проф. Б. Базилевича; М. Шарлеманя; О. Курило; В. Винницького; В. Петрова; Д. Саливона...). Книжки вступали до бібліотеки почасти в порядку обміну, але більшість – як дар» [33, с. 352]. Серед книг співробітників Кабінету з його екслібрисом, але без інскрипту чи маргіналії бібліотекаря, назвемо «Народний календар. Звичаї і вірування призвані до поодиноких днів у році, записав 1907–10 в с. Зелениця» (Львів, 1912 р.) Антіна Онищука. Він зібрав цінні етнографічні відомості про календарно-звичаєву обрядову культуру Гуцульщини [29, с. 14; 35, с. 257].

У 1930 р. фундатор українського мистецтвознавства Федір Ернст підкреслив: «Бібліотека містить наукову літературу з усіх галузей антропологічного знання... книгозбірня акад. Ф. Вовка цінна багатьма спеціальними рідкими виданнями з різних ділянок, переважно антропології; пізніше бібліотеку Музею поповнювано новішою науковою літературою. Загальна кількість томів виносить 8 тис.» [10, с. 211, 215]. Це свідчить, що, врешті, книжкове зібрання інституції збільшилось майже у два рази, адже в початковий період (за іншими джерелами, в 1926 р.) воно налічувало 4 570 томів, у 1928 р. – близько 8 тис. [9, с. 220; 14, с. 75–76].

Об'єкт дослідження – це колекція книг «Книжкові пам'ятки з екслібрисами, маргіналіями та інскриптами з ім'ям Ф. Вовка», що нині складає 171 прим.

замість 121 в 2019 р. [16, с. 259]. Є також книжковий формуляр на відсутню книгу «Материалы по этнографии русско-го населения Архангельской губернии» (Єфименко П. Москва, 1877 р.), виявлену в монографії «Малорусская свадьба в Корницком приходе Константиновского уезда Седлецкой губернии» (Янчук М. Москва, 1885 р.). Долю примірника відстежити неможливо, а праця багатозначна – створена українським істориком та етнографом Петром Єфименком під час заслання на північ Російської імперії, де він захопився місцевим фольклором.

Книжкові пам'ятки, опрацьовані *de visu* під час попримірникового опису, видали в 1725–1930 рр. – це антикварні книги, і навіть стародруки, відповідно до класифікації [12, с. 45, 95]. Названа кількість складає найбільшу колекцію серед фрагментів приватних та інституційних бібліотек, остаточно віднайдених і каталогізованих нами під час повної звірки НМІУ-бф в 2017–2019 рр. Колекція визначена основою цифрового архіву НМІУ-бф [17]. Відзначимо, що початок віднайдення багатьох книг належить Я. Вовк – іншій кураторці НМІУ-бф. Вона узагальнила в 2013 р. те, що «книг з такою печаткою [Ф. Вовка] міститься в бібліотеці не менше ніж 100 од.» [4, с. 5; 8, с. 134], однак не склала каталогу, не виділила рубрики в книгосховищі. Колекція повторно виділена, атрибутована та розподілена нами на три (під)колекції – предмет(и) дослідження:

– Бібліотека Ф. Вовка, 64 од. Є власницький підпис, дарчі інскрипти, екслібрис-наліпка з твариною вовком в окулярах, що читає книгу. Звернемо увагу на те, що головна мета усіх дослідників бібліотеки Музею (Кабінету) полягає у виявленні інформації саме про книжкову

колекцію Ф. Вовка та опис її як цілісного явища матеріальної культури. Робота складна не лише через роз'єднання та втрати. Ще під час створення Музею в 1921 р. прийняли рішення не виділяти бібліотеку Ф. Вовка як окрему частину фонду, і вона повністю «розчинилась» у загальному фонді інституції [14, с. 73];

– Бібліотека Музею, 106 од. Є круглий фіолетовий штемпель з текстом у подвійній рамці: «Книгозбірня/Музей Антропології та Етнології ім. проф. Хф. Вовка»; той самий чорний екслібрис, виявлено на «Нові студії з історії Києва» (Щербина К. Київ, 1926 р.);

– Бібліотека Кабінету, 1 од. Є круглий фіолетовий штемпель з текстом у подвійній рамці: «Кабінет Антропології імені Ф. Вовка/Українська академія наук». Його виявлено на «Бюлетені Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка» (1925(1) р.) разом із напіввідірваним інскриптом/маргіналією, що містить назву Кабінету. Екслібрис є фрагментарним, але цінним мікроджерелом. Підтверджує, що хоча бібліотека Музею залишилась у відділі етнології, але відділ антропології почав комплектувати власну [14, с. 77].

Не можна говорити про цілісність, структуру (під)колекцій. Розподіл колекцій знищеного репресіями Музею (Кабінету) між НМІУ, Національною бібліотекою України ім. В. Вернадського (далі – НБУВ), науковою бібліотекою Інституту археології НАН України (далі – ІА) і Національною історичною бібліотекою України (далі – НІБУ) відбувся на ненауковій основі. Невідомо, за яким принципом і скільки книг обрали для Центрального історичного музею (нині – НМІУ) в 1936 р. серед близько 2 тис. од. зберігання [5, с. 39, 124, 182; 11, с. 195; 22; 33]. Це підтверджує вже наведений нами

приклад французького стародруку П'єра-Франсуа Дефонтена «Історія революцій в Польщі від початку монархії до останніх виборів Станіслава Лещинського» (Амстердам, 1735 р.) (переклад з французької. – Авт.). Книги Ф. Вовк придбав у Парижі в 1889 р. [16, с. 262; 19]. Перший том опинився в НБУВ [9, с. 276], 2-й – у НМІУ.

Метою огляду історіографії є створення уявлення про тематичний та кількісний склад фрагментів бібліотек Ф. Вовка, Музею та Кабінету, що зберігаються в ІА, НІБУ і НБУВ, для проведення аналогій. Ключова дослідниця спадщини вченого в ІА І. Черновол наводить тези про те, що в Петрограді в недоторканій після смерті вченого квартирі знаходилась «бібліотека з спеціально підібраними відділами», а бібліотека Музею (Кабінету) «скупчила розрізнені раніш книжкові фонди Етнографічної комісії ВУАН, Кабінету антропології й деяких інших ліквідованих установ» [34, с. 111–113]. Зрозуміло, що бібліотека Ф. Вовка мала чітку структуру, а бібліотека інституції з організаційних причин змінювала зміст, структуру рубрик тощо. Дослідниця узагальнила, що «в бібліотеці ІА знаходиться найвагоміша частина книжкового зібрання Ф. Вовка... понад 3 тис. од. ... 311 видань з зібрання вченого... Основну частину фонду становлять видання з етнографії, антропології, історії та археології, вказуючи на наукові інтереси Ф. Вовка» [34, с. 111–113]. Підібрана була також «художня література, культура, наука, освіта, мовознавство, мистецтво, наука про землю, з географії, історіографії та юридичних наук, біологічних наук і статистики» [32, с. 115]. Цифри сприяють розумінню того, що з названих Ф. Ернстом понад 8 тис. книг вціліло небагато – менше 4 тис.: у бібліотеці ІА – понад 3 тис., НМІУ – мін. 171 од.,

НІБУ – мін. 7 од. і НБУВ – мін. 36 од. [9, с. 29–30, 203, 220, 276; 11, с. 199]. Частина книг не тільки «загубилась» у вирі діяльності нових власників – інституцій, які пережили Другу світову війну та деформації в умовах СРСР, а й були здані в утиль під час репресій [13, с. 106]. Багато книг Кабінету вивезли з НМІУ під час окупації. Допускаємо, що деякі примірники не повернули внаслідок реституції в 1995 р. Теми врятованих книг – музеєзнавство, археологія [27, с. 248]. До них можуть відноситись і виявлені нами «Записки історично-філологічного відділу» (1927(15) р.) з екслібрисом Музею, але без штампеля батальйону особливого призначення СС, що вивозив з окупованих територій архіви та бібліотеки.

І. Черновол цитує нотатки Є. Дзбановського про те, що в зібранні Ф. Вовка «багато іноземних видань, іноземних журналів і рідкісні монографії, а бібліотека при переїзді нараховувала 3 804 од., з них 2 215 журнали» [31, с. 306–307]. Цифри показові, адже вся (під)колекція «Бібліотека Ф. Вовка» складає 35 назв (64 прим.), зокрема часописи та окремі відбитки. Згадаємо «Южный русский сборник» – український літературний альманах, виданий у Харкові етнографом і фольклористом проф. Амвросієм Метлинським. Цікаво оформлена титульна сторінка видання не збереглась. На комплекті чисел за 1890–94 рр. і 1896–97 рр. провідного в галузі етнографії та соціальної (культурної) антропології часопису «Этнографическое обозрение», що публікував народознавчу україніку [12, с. 354], є номери каталогу. Більш вірогідно, що їх проставив Є. Дзбановський, а не інший каталогізатор у червні 1921 р. Тоді «було преступлено до каталогізації та інвентаризації бібліотеки

за керівництвом вченого консерватора А. Онищука». Він працював і завідувачем архівно-бібліотечного відділу [14, с. 68; 16, с. 262]. Підшивка за 1895 р., вірогідно, втрачена. Одиниці зберігання мають збільшену палітурку з сірої тканини, суперекслібрис на корінці з криптонімом «T[heodor] V[ovk]». Їх складно пропустити під час фронтального перегляду рубрик у книгосховищі. Логічно, що Ф. Вовк мав всю підписку на часопис за 1889–1916 рр. його видання, інакше б не замовив оформлення в палітурні. Допускаємо, що примірники за 1889 р. і 1898–1916 рр. теж розпорочені. А криптонім «T. V.» треба читати як Theodor Vovk, а не Volkov (російський варіант прізвища), за аналогією з екслібрисом-наліпкою, де є текст: «Ex libris/Th. Vovk» [9, с. 30].

Серед окремих відбитків назвемо один, зроблений з часопису «Московитянин» (1846(6) р.). Це стаття-переклад з польської мови «Об украинских народных преданиях. Критика». Логіка читацького попиту на статтю, що перебільшив наклад часопису, зрозуміла. Йшлося про матеріали, записані П. Кулішем під час експедиції влітку 1843 р. Вони поповнили збірку «Украинские народные предания, собрал П. Кулиш. Книжка первая» (Москва, 1847 р.), конфісковану слідом за арештом автора. Декілька переказів із рукопису П. Куліша вперше опублікував представник української школи в польськомовній літературі Михайло Грабовський у власному перекладі польською в 1845 р. Майже дослівний переклад статті російською і було вміщено в «Московитянині». Перекладач підписався криптонімом «В. В-ский». П. Куліш згадував: «Я знаю, що Грабовський надрукував записані мною перекази польськими літерами в часописі «Rubon»,

але ніколи не мав часу подивитись те, як він це зробив» (переклад з російської. – Авт.) [25, с. 362]. Окремий відбиток з наукового часопису – явище книгодрукування та читацької культури України – зникло наприкінці 1910-х років. Книг, де є номери каталогу, маргіналії Є. Дзбановського та до яких збереглись саморобні книжкові формуляри, виявлено 23. Це дає перспективу дослідження кропіткої праці єдиного бібліотекаря-консерватора Музею (Кабінету), зарахованого на посаду відразу після заснування інституції 01.07.1921 р. [9, с. 105; 33, с. 351, 354].

Щодо тематичного та кількісного дослідження складу бібліотек Ф. Вовка та Музею (Кабінету) в НІБУ важливою є розвідка С. Смирнової, де подано наукову атрибуцію чотирьох книг, екслібрисів та інскриптів на них [30]. Дослідниця не вказала кількості всіх виявлених книг. Таким чином, джерелом вивчення обрано каталог, підготовлений авторським колективом науково-дослідного відділу стародруків, цінних і рідкісних видань НІБУ [5, с. 39, 124, 182]. В каталозі автографів на виданнях відомих діячів зазначено три книги з інскриптами для Ф. Вовка, дві з яких С. Смирновою не згадані. Колекція цікавих нам книг в НІБУ складає мінімум 6 назв. В НІБУ є «Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850–62», а в НМІУ-6ф – розвідка «Карпатська Русь» (Москва, 1876 р.), авторства діяча національного відродження XIX ст. і дослідника етнографічних районів у межах Галичини, Буковини та Закарпаття, що входили до Австро-Угорщини. Оскільки книга містить екслібрис-наліпку Ф. Вовка, то зрозуміло, що він підбирав історіографію спеціально. При цьому історико-етнографічний нарис «Карпатська Русь» містить ще й

маргіналію вченого – бібліографічні дані видання. Це також окремих відбиток, а точніше, «вирізка» статті, оформлена в тверду палітурку з розброшурованого збірника «Чтения в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете» (1876 р.). Окрім того, ще одна книга з НІБУ «Археологические раскопки близ г. Лубен» (Ляскоронський В., 1892 р.) і книга з НМІУ-6ф «Остатки древнего городища в г. Снетине» (Ляскоронський В., 1896 р.) містять ідентичні авторські інскрипти «Вельмишановному Федору Кіндратовичу на пам'ять від автора» (переклад з російської. – Авт.).

Інший блок історіографії – це праці про збірку НБУВ. Р. Кириченко в огляді франкомовного фонду виокремила 15 примірників франкомовної україніки з бібліотеки Ф. Вовка та 16 примірників з бібліотеки Музею «про подорожі, арабські казки тощо» [11, с. 199]. В НМІУ-6ф з 21 іншомовного примірника в колекції є 13 назв французькою, зокрема 8 з бібліотеки Музею. При цьому двотомна «Історія козаків, якій передують вступ або погляд на народи, що мешкали в країні козаків до навали татар» (загальноприйнятий переклад з французької) (Париж, 1814 р.) історика та публіциста Шарля-Луї Лезюра є унікальним зразком франкомовної україніки. За повнотою документації праця свого часу перевершила все, що публікувалось раніше на Заході про Україну [3]. П'ять інших примірників містять власницький підпис Ф. Вовка: «Historie de Kamchatka» (1767 р. В 2-х т.), «Histoire des revolutions de Pologne» (1735 р. В 2-х т.) і «Abrege chronologique de l'Histoire du Nord» (1762 р. В 2-х т. Т. 1). Порівняння виявили, що двотомна праця французького мистецтвознавця

та книговидавця Жака Лякомбе «Огляд історії Півночі в хронології, Данії, Росії, Швеції, Польщі, Пруссії та Курляндії» (переклад з французької. – Авт.) (Париж, 1762 р.) знову-таки була розпарована, і 2-й том опинився в НБУВ [11, с. 199]. Звернемо увагу і на неідентифікований за номером том праці Ж. Лякомбе «Історія революцій в Російській імперії» (Париж, 1760 р.) (переклад на українську. – Авт.). Книга містить екслібрис Музею. Перелік Р. Кириченко свідчить, що комплект належав Ф. Вовку. Дійсно, на форзаці є маргіналії французькою, з датою «188(9)6», схожі на його почерк. Комплект теж був розпарований, 8-й том опинився в НБУВ. Джерелом вивчення є каталог екслібрисів Л. Дениско та Ю. Рудакової, з якого узагальнимо, що в НБУВ є ще мінімум 4 книги з екслібрисами-наліпками Ф. Вовка та одна – зі штемпелем Музею [9, с. 29, 30, 203, 220, 276].

За мовним принципом колекція «Книжкові пам'ятки з екслібрисами, маргіналіями та інскриптами з ім'ям Ф. Вовка» (171 од.) поділяється так: польська – 7, російська – 128, українська – 22, французька – 13 (зокрема, дві назви атрибутованої вище франкомовної україніки), хорватська – 1. Мовне різнобарв'я бібліотеки Ф. Вовка, широка тематика та географія місць видання книг пояснюються тим, що, «перебуваючи багато років у Парижі, зібрав [він] багато іноземних видань, комплектів іноземних журналів і рідкісних монографій... була добре представлена російська етнографічна, антропологічна і археологічна література. Безумовно, у книгозбірні були наявні українські видання, зокрема публікації, видані у Львові НТШ, довголітнім активним співробітником якого був Ф. Вовк» [14, с. 69].

Серед 128 книг російською мовою варто виділити дві категорії. До першої належать книги, які стосуються різних сфер знань, не пов'язаних з українським контекстом, але, видані у Києві, Львові, Одесі, Харкові, вони є символами розвитку книговидавництва та модерних відносин в культурі. До другої категорії належать книги українознавчої тематики: археологія, біографістика (згадана праця Сластіона О., Мартиновича П. та узагальнення дослідника Полтавщини Івана Павловського «Первое дополнение к краткому биографическому словарю ученых и писателей Полтавской губернии с половины 18 в.» (Полтава, 1913 р.)), військова історія, геологія та тектоніка, етнографія та етнологія (і навіть етнографічний вислід про Підляшшя Миколи Янчука «Малорусская свадьба в Корницком приходе Константиновского уезда Седлецкой губернии» (Москва, 1885 р.)), історія ремесел, історія та традиції Гетьманщини, Запорізької та Задунайської Січі, краєзнавство Буковини, Галичини, Карпат, Полтавщини, Харківщини та Чернігівщини, адміністративний устрій, природознавство та слов'янознавство.

Особливою книгою, що має бути внесена до Державного реєстру національного культурного надбання, є прижиттєве видання Ф. Вовка під псевдонімом Федор Кондратович «Задунайская Сечь». Вона містить екслібрис-штемпель найкращого учня вченого – О. Алешо. Унікальним є сенс дослідження. Його автор визначив таким, «що стосується організації, внутрішнього побуту та історичного життя задунайського українського козацтва (протягом 1775–1828 рр.), то на все це ми не знаходимо рішучо майже ніяких вказівок у всій відомій нам історичній літературі» [15, с. 28].

Риси, що є загальними для 23 книг колекції, опублікованих українською мовою, назвемо такі: наукова література, опублікована в Києві (більшість) і Львові; література, що належала Музею, один примірник має екслібрис Кабінету; «Київська» література, за винятком «Записки Історичної та філологічної секції Українського товариства в Києві» (1918 р.), опублікована впродовж 1925–30 рр.; «Львівська» література, опублікована в 1899–1918 рр. Зміст опрацьованих видань: наукові часописи («Бюлетень Кабінету», 1925 р.; «Вісник Українського відділу геологічного комітету», 1926 р.; «Етнографічний вісник», 1927 р.; «Записки історично-філологічного відділу», 1927 р.; «Матеріали до українсько-руської етнології», 1899 р.; «Матеріали до української етнології», 1912 р.), дослідження з етнографії, геології, географії, історії, літературознавства, музеєзнавства, розвитку ремесел, зокрема Волині, Київщини, Поділля, Чернігівщини та Черкащини.

Окремої уваги заслуговують такі видання. Перше – це «Україна в російському письменництві» (Київ, 1928 р.) Василя Сиповського, де «у ґрунтовній праці про Україну в російській літературі 1-ї пол. XIX ст. виявляють характерне для української гуманістики 20-х рр. прагнення врахувати якомога ширший контекст. Особливо повчальним у цьому зв'язку є та велика увага, що приділялася П. Кулішу, великому продовжувачу, інтерпретатору та суперникові Шевченка» [7]. Друге видання – це ювілейний збірник на пошану М. Грушевського з нагоди 60-ї річниці життя та 40-х роковин наукової діяльності (Київ, 1928 р.). Третій примірник – це стаття Ф. Вовка «Українське рибальство в Добруджі» з

розброшурованого збірника «Матеріали до українсько-руської етнології» за редакцією вченого (Львів, (1) 1899 р.) з бібліотеки Музею, оформлена в тверду палітурку. В цій, як і інших працях про традиційний промисел, вчений розробив запитальник і дотримувався етнологічного поділу рибальських знарядь на групи видів [28, с. 106]. Вислід відносять до основної історіографії про українців Добруджа – історико-географічного краю між нижньою течією Дунаю і центральною частиною Балканських гір у Румунії [20]. В НМГУ-бф виявлено і повний збірник «Матеріали до українсько-руської етнології» ((1) 1899 р.). Допускаємо, що праці Ф. Вовка Музей (Кабінет) оформлював окремо.

Щодо окремого відбитка розвідки Г. Колцуняка «Народні хрести в Коломиї» в м'якій ілюстрованій обкладинці зазначимо, що галицький графік та етнограф разом із К. Широцьким і мистецтвознавицею Вірою Свенціцькою заклали основи вивчення хресторобства [18, с. 198]. «Праця тим більш вартісна, що зафіксовані у ній пам'ятки втрачені, публікацію можна вважати єдиним повним джерелом візуальної інформації про дерев'яні надгробки з підкарпатських місцевостей» [24, с. 62]. Три останні книги, яким варто приділити увагу, такі. Перша – це «Етнографічне дослідження українських обрядових печив», знову у форматі окремого відбитка з «Наукового збірника Харківської науково-дослідної катедри історії української культури» ((2–3) 1926 р.). Розвідку підготувала дослідниця-польовик Слобожанщини та українства Курщини Р. Данківська. Її подвижництво сприяло тому, що народознавство перейшло зі стадії описової до стадії науково-порівняльної [2, с. 55–56].

Аспектом біографії вченої, яка зазнала репресій у 1930-х роках і чия етнографічна спадщина не була гідно поцінована, є те, що, ймовірно, відбиток зробили на її замовлення. Вона надіслала його в бібліотеку Кабінету або передала особисто 30.12.1926 р. Примірник містить авторський інскрипт. Друга книга – це праця історика мистецтва Григорія Павлуцького «Історія українського орнаменту» (Київ, 1927 р.), упорядкована після його смерті пам'яткоохоронцем Миколою Макаренком. Видання цінне тим, що автор проаналізував можливі витоки формування орнаментальної системи як складової національної культури [26].

Останнє видання – це «інтересне півбелетристичне історично-побутове оповідання» [6, с. 225] «Про шлюб на Україні-Русі у 16–17 ст.» (Львів, 1906 р.) Левка Маячанця – псевдонім історика та етнографа Ореста Левицького. У вигляді трьох статей його опублікував літературно-науковий часопис «Зоря» (1885 р.). Вони стали першими «в ряді статей друкованих по-російськи і по-українськи протягом кількох літ і по різних виданнях». Адже так О. Левицький – відповідальний секретар і перший історіограф Тимчасової комісії з розбору давніх актів у Києві – використав багатий матеріал для підготовленого ним 3-го тому 8-ї частини матеріалів Комісії про «історії шлюбу і родинного життя... з XV в. ... 2-ї пол. XVI в. ... головно родинного життя волинського панства і шляхетства з того часу, коли воно вже в значній мірі захоплене впливами польської державності, культури і права все-таки в своїм приватнім житті стояло ще досить міцно на ґрунті старих українських традицій» [6, с. 226]. Про цю публікацію І. Франко писав М. Драгоманову

15.09.1885 р.: «Ви помиляєтесь, думаючи, що се я передав у «Зорю» якісь матеріали з України. Маячанець прислав свою статтю виразно для «Зорі» [21].

Для повноти дослідження приділимо увагу книжковій колекції О. Алешо, що у кількості 443 од. увійшла до бібліотеки Кабінету. «1922 р. збагатилася вона [бібліотека] ще на книгозбірню Ол. Гавр. Алешо, подарунок од дружини незабутнього небіжчика, що своїм життям заплатив за перевіз дорогоцінного Музею Хв. Вовка з Петербурга на Україну» [13, с. 105; 14, с. 75–76]. В НМІУ-бф виявлено мінімум 18 книг із шрифтовим, прямокутним, у формі закритої книги, екслібрисом з текстом: «Книжка Александра Гавриловича Алешо». П'ять з них враховані в досліджувану колекцію, адже містять екслібрис бібліотеки Кабінету або дарчий інскрипт «До музею Антропології та Етнології ім. проф. Хф. Вовка. Передає О. Алешо» та екслібрис самого О. Алешо. Кабінету було подаровано і 563 книги, що належали археологу Левку Чикаленку – іншому учню Ф. Вовка [14, с. 75–76]. Тут пропонуємо таку статистику. НМІУ-бф зберігає 171 од. в колекції «Книжкові пам'ятки з екслібрисами, маргіналіями та інскриптами з ім'ям Ф. Вовка» та бібліотеки О. Алешо, Б. Базилевича, Д. Багалія, Г. Львовича, Л. Чикаленка. Книги з цих колекцій з екслібрисами, інскриптами для Кабінету вже внесені в каталог, а інші чекають вивчення.

Результатом дослідження є введення в науковий обіг нової інформації про склад і структуру бібліотеки Ф. Вовка та бібліотек наукових інституцій, названих на його честь. Різноплановий матеріал дав можливість узагальнити тематику, хронологію, географію та мови видань, бібліотечну статистику й аспекти для

реконструкції провенансу книг, зокрема походження з бібліотек українських вчених та деякі обставини їх набуття Ф. Вовком або Музеєм (Кабінетом). Підсумовано те, що (під)колекції НМІУ-бф являють собою суттєву джерелознавчу базу з етнології, етнографії, краєзнавства, народознавства та українознавства. Деякі з виявлених видань є бібліографічною рідкістю, не згадані в історіографії. Узагальнення є внеском у діяльність інтелігенції зі створення «Пам'яткового відділу проф. Хв. Вовка», розпочатої в 1921 р. співробітниками Музею (Кабінету) [14, с. 77].

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова Н. Спадщина етнографів Слобожанщини: зміст та стан вивчення. *Україна в етнокультурному вимірі століть*. 2012 (2). С. 51–58.
2. Аксьонова Н. Етнографічна спадщина Раїси Данковської. *Дев'яті Сумцовські читання*. Матеріали наук. конф. «Музей і сучасність». Харків, 2004. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2003/article.html?n=457> (дата звернення: 18.06.2020).
3. Варварцев М. Лезюр Шарль-Луї. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Lezyur_Sh_L (дата звернення: 18.06.2020).
4. Вовк Я. До історії бібліотечного фонду НМІУ. Рукопис. НМІУ-бф. 7 с.
5. Видання з автографами українських діячів науки і культури: каталог колекції НІБУ / уклад. Н. Горська. Київ: Вінченко, 2018 (1). 416 с.
6. Грушевський М. С. Твори: у 50 т. Львів: Світ, 2002. Т. 8. 776 с.
7. Грабович Г. Советизація української гуманістики. Історія та насильство. *Критика*. 1997 (серпень). URL: https://krytyka.com/ua/articles/sovietyzatsiya-ukrayinskoyi-humanistyky-i-istoriya-ta-nasylstvo?domain_switch=full (дата звернення: 18.06.2020).
8. Дідора Л., Куцаєва Т., Куцаєва Є. Книгозбірні Ф. Вовка та Кабінету-музею ім. Ф. Вовка у бібліотечному фонді НМІУ.

- Дослідження, збереження та популяризація пам'яток іст.-культ. спадщини України. Зб. матеріалів круглого столу, 20.04.2020. Переяслав, 2020. С. 132–137.
9. Дениско Л., Рудакова Ю. Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань НБУВ: каталог. Київ: НБУВ, 2017. 350 с.
 10. Ернст Ф. Київ. Провідник. Київ: 2-га друкарня, 1930. 750 с.
 11. Кириченко Р. Французька книга в бібліотеках подвижників української науки і культури кінця XIX – поч. XX ст. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2007 (12). С. 191–202.
 12. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія. Київ: Академія, 2007. Т. 1. 609 с.
 13. Колеснікова В., Михайлова Н., Черновол І., Науменко Н. Історія наукової бібліотеки Інституту археології. *Археологія*. 2008 (5). С. 104–116.
 14. Колеснікова В., Черновол І., Яненко А. Музей (Кабінет) Антропології та Етнології імені проф. Хв. Вовка. Київ: Стародавній Світ, 2012. 88 с.
 15. Кондратович Ф. Задунайская Сечь. Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. 116 с.
 16. Куцаєва Т. Екслібриси та інскрипти з ім'ям Ф. Вовка. *Українознавство*. 2019 (4 (73)). С. 259–268.
 17. Куцаєва Т. До дискусії про цифрові архіви музейних бібліотек. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек ВНЗ: шлях інновацій*. Матеріали наук.-практ. інтернет-конф., 15–19.06.2020. Ужгород, 2020. С. 1–5.
 18. Куцаєва Т. Причинки до біографії Гната Колцуняка (1888–1937): історія двох інскриптів. *Українознавство*. 2020 (1 (74)). С. 196–208.
 19. Куцаєва Т., Дідора Л. Стародруки та антикварні видання французькою мовою в книгозбірні НМІУ: перший огляд колекції. *Велика Волинь*. 2019 (58). С. 181–189.
 20. Кушнір В. Добруджа. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20358 (дата звернення: 18.06.2020).
 21. Листи І. Франка 1885 р. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Corresp/1885/1885-09-15.html> (дата звернення: 18.06.2020).
 22. Маньковська Р. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kabinet_antropologii (дата звернення: 18.06.2020).
 23. Матяш І. Студії з думознавства (1818–1931): історіографічний нарис. *Народна творчість та етнографія*. 2008 (6). С. 64–89.
 24. Максимлюк І. Внесок івано-франківських графіків у місцеве краєзнавство XX – поч. XXI ст. *Традиції та інновації у вищій художньо-академічній освіті*. 2018 (4). С. 60–67.
 25. Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Київ: Критика, 2005. Т. 1. 648 с.
 26. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. Київ: УАН, 1927. 27 с.
 27. Ралдугіна Т. Щоденник П. Курінного. *Проблеми вивчення історії Української революції*. 2008 (3). С. 248–259.
 28. Сіренко С. До питання класифікації рибальських знарядь. *Народна творчість та етнологія*. 2011 (1). С. 106–117.
 29. Стішова Н. Українські календарні свята осіннього циклу. Київ: ІМФЕ, 2017. 240 с.
 30. Смирнова С. Наукова діяльність Ф. Вовка: краєзнавчий аспект. *Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України*. Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 02.11.2017. Київ, 2017. С. 201–209.
 31. Черновол І. Книжні зібрання видаючихся учених як источник по истории археологии. *История археологии: личности и школы*. Материалы Междунар. науч. конф., 05–08.10.2010. Киев, 2010. С. 305–316.
 32. Черновол І. Виставка книжкового зібрання Ф. Вовка. *Археологія*. 2009 (4). С. 114–116.
 33. Черновол І. Книжкове зібрання Ф. Вовка у фонді бібліотеки Інституту археології. *Українська біографістика*. 2010 (7). С. 346–357.
 34. Черновол І. Спадщина Федора Вовка в ІА НАНУ. *Археологія*. 2011 (1). С. 111–113.
 35. Шаповал С., Ковальова Н. Життя і діяльність етнографа А. І. Онищука і його внесок у формування етнографічного зібрання НМІУ. *Науковий вісник НМІУ*. 2019 (5). С. 256–276.

REFERENCES

1. AKSONOVA, N. (2012). Heritage of Sloboda Ukraine Ethnographers: Content and State of Studies. *Ukraina v etnokulturnomu vymiri stolit* (Ukraine in the Ethnocultural Dimension of Centuries), (2), pp. 51–58. [in Ukr.]
2. AKSONOVA, N. (2004). Raisa Dankovska's Ethnographic Heritage. In: *Deviati Sumtsovski chytannia. Materialy nauk. konf. "Muzei i suchasnist"* (The 9th Sumtsov Readings. "Museum and Modernity" Conference Proceedings). [online] Kharkiv. Available at: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2003/article.html?n=457> [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
3. VARVARTSEV, M. (2009). *Ch.-L. Lesur*. [online] Available at: http://www.history.org.ua/?termin=Lezyur_Sh_L [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
4. VOVK, Ya. (2013). Revisiting the History of the Library Fund of the National Museum of Ukrainian History. A Manuscript. In: *The Library Fund of the National Museum of Ukrainian History*, 7 p. [in Ukr.]
5. HORSKA, N., comp., (2018). *Books with Autographs of Ukrainian Scholars and Cultural Figures: A Catalogue of the National Historical Library of Ukraine Collection*, (1). Kyiv: Vinichenko, 416 p. [in Ukr.]
6. HRUSHEVSKYI, M. (2002). *Publications in 50 Volumes*. Vol. 8. Lviv: Svit, 776 p. [in Ukr.]
7. HRABOVYCH, H. (Aug. 1997). Sovietization of Ukrainian Humanities. History and Violence. *Krytyka*. [online] Available at: https://krytyka.com/ua/articles/sovietyzatsiya-ukrayinskoyi-humanistyky-i-istoriya-tanasyilstvo?domain_switch=full. [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
8. DIDORA, L., KUTSAIEVA, T., KUTSAIEVA, Ye. (2020). Libraries of F. Vovk and the Cabinet-Museum Named after F. Vovk of the National Museum of Ukrainian History. In: *Doslidzhennia, zberezhennia ta populiaryzatsiia pamiatok istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy. Zbirnyk materialiv kruhloho stolu, 20 kvitnia 2020* (Research, Preservation and Promotion of Monuments of Historical and Cultural Heritage in Ukraine. Proceedings of the Roundtable Discussion. April 2020). Pereiaslav, pp. 132–137. [in Ukr.]
9. DENYSKO, L., RUDAKOVA, Yu. (2017). *Bookplates on the Editions from the Rare Book Collection of Vernadsky National Library of Ukraine: A Catalogue*. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine, 350 p. [in Ukr.]
10. ERNST, F. (1930). *Kyiv. A Guidebook*. Kyiv: Druha Drukarnia, 750 p. [in Ukr.]
11. KYRYCHENKO, R. (2007). French Books in the Libraries of the Ukrainian Science and Culture Promoters in the Late 19th – Early 20th Century. In: *Rukopysna ta knyzhкова spadshchyna Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats* (Manuscript and Book Heritage of Ukraine. Collected Scientific Works), (12), pp. 191–202. [in Ukr.]
12. KOVALIV, Yu. (2007). *Literary Encyclopedia*. Vol. 1. Kyiv: Academia, 609 p. [in Ukr.]
13. KOLESNIKOVA, V., MYKHAILOVA, N., CHERNOVOL, I., NAUMENKO, N. (2008). History of the Scientific Library of the Institute of Archaeology. In: *Arkheolohiia: zbirnyk naukovykh prats* (Archaeology. Collected Scientific Works), pp. 104–116. [in Ukr.]
14. KOLESNIKOVA, V., CHERNOVOL, I., YANENKO, A. (2012). *The Museum (Cabinet) of Anthropology and Ethnology Named after Prof. Khvedir Vovk*. Kyiv: Starodavni Svit, 88 p. [in Ukr.]
15. KONDRATOVICH, F. (1883). *Transdanubian Sich*. Kyiv: Tipografiya G.-T. Korchak-Novitskogo, 116 p. [in Rus.]
16. KUTSAIEVA, T. (2019). Bookplates and Inscriptions with F. Vovk's Name. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 4 (73), pp. 259–268. [in Ukr.]
17. KUTSAIEVA, T. (2020). Revisiting the Discussion about Digital Archives of Museum Libraries. In: *Suchasni zavdannia ta priorityety diialnosti bibliotek VNZ: shliakh innovatsii. Materialy nauk.-prakt. internet-konf., 15–19 chervnia 2020* (Modern Tasks and Priorities of Libraries of Higher Educational Institutions: Way of Innovations. Proceedings of the Research and Practical Conference. June 2020). Uzhhorod, pp. 1–5. [in Ukr.]

18. KUTSAIEVA, T. (2020). Some Aspects of Hnat Koltuniak's Biography (1888–1937): The History of Two Inscriptions. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 1 (74), pp. 196–208. [in Ukr.]
19. KUTSAIEVA, T., DIDORA, L. (2019). French Antique and Old Printed Books in the Library of the National Museum of Ukrainian History: First Review of the Collection. *Velyka Volyn* (Great Volhynia), (58), pp. 181–189. [in Ukr.]
20. Kushnir, V. (2008). *Dobrudzha*. [online] Available at: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20358. [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
21. *Letters of Ivan Franko. 1885*. (2010). [online] Available at: <https://www.i-franko.name/uk/Corresp/1885/1885-09-15.html>. [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
22. MANKOVSKA, R. (2007). *The Cabinet of Anthropology and Ethnology Named after F. Vovk*. [online] Available at: http://www.history.org.ua/?termin=Kabinet_antropologii. [Accessed 18 June 2020]. [in Ukr.]
23. MATIASH, I. (2008). Epic Studies (1818–1931): A Historiographical Essay. *Narodna tvorchist ta etnografia* (Folk Art and Ethnography), (6), pp. 64–89. [in Ukr.]
24. MAKSYMLIUK, I. (2015). The Pre-Carpathian Graphic Artists' Creativity in the Late 19th – Early 21st Century Publishing. *Tradytzii ta iinovatsii u vyshchii khudozhno-akademichnii osviti* (Traditions and Innovations in Higher Art and Academic Education), (5), pp. 64–70. [in Ukr.]
25. KULISH, P. (2005). *Complete Collection of Works*. Vol. 1. Kyiv: Krytyka, 648 p. [in Ukr.]
26. PAVLUTSKYI, H. (1927). *History of the Ukrainian Ornament*. Kyiv: Ukrainian Academy of Science, 27 p.
27. RALDUHINA, T. (2008). Petro Kurinnyi's Diary. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii* (Problems of Studying the Ukrainian Revolution), (3), pp. 248–259. [in Ukr.]
28. SIRENKO, S. (2011). Classification of Fishing Instruments. *Narodna tvorchist ta etnologia* (Folk Art and Ethnology), (1), pp. 106–117. [in Ukr.]
29. STISHOVA, N. (2017). *Ukrainian Calendar Festivals of the Autumn Cycle*. Kyiv: IMFE, 240 p. [in Ukr.]
30. SMIRNOVA, S. (2017). Fedir Vovk's Scholarly Activity: Local Studies Aspects. In: *Bibliotechno kraieznavstvo u kulturnomu prostori Ukrainy. Zbirnyk materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf., 2 lystopada 2017* (Collected Scientific Works of the All-Ukrainian Research and Practical Conference. November 2017). Kyiv, pp. 201–209. [in Ukr.]
31. CHERNOVOL, I. (2010). Book Collections of Outstanding Scholars as the Source on the History of Archaeology: A Case Study of F. Vovk's (Volkov) Personal Library Materials. In: *Istoriya arkheologii: lichnosti i shkoly. Materialy Mezhdunar. nauch. konf. 5–8 oktyabrya 2010* (History of Archaeology: Personalities and Schools. Proceedings of the International Scientific Conference. October 2010), Kyiv, pp. 305–316. [in Rus.]
32. CHERNOVOL, I. (2009). The Exhibition of F. Vovk's Book Collection. In: *Arkheologia: zbirnyk naukovykh prats* (Archaeology. Collected Scientific Works), (4), pp. 114–116. [in Ukr.]
33. CHERNOVOL, I. (2007). F. Vovk's Book Collection in the Library Fund of the Institute of Archaeology. In: *Ukrainska biohrafistyka: zbirnyk naukovykh prats* (Ukrainian Biography Studies. Collected Scientific Works), (7), pp. 346–357. [in Ukr.]
34. CHERNOVOL, I. (2011). F. Vovk's Heritage in the Institute of Archaeology. In: *Arkheologia: zbirnyk naukovykh prats* (Archaeology. Collected Scientific Works), (1), pp. 111–113. [in Ukr.]
35. SHAPOVAL, S., KOVALIOVA, N. (2019). The Life and Work of the Ethnographer A. Onyshchuk and His Contribution to Formation of the Ethnographic Collection of the National Museum of Ukrainian History. *Naukovyi visnyk NMUI* (Scientific Bulletin of the National Museum of Ukrainian History), (5), pp. 256–276. [in Ukr.]